

פסח אחרי חצות החמץ אסור בהנאה רק מדרבנן (רבינו דוד, ע"פ הבעל המאור ג, א מדפי ה"ר). ■ להלכה, חמץ בשעה בשעה שישית אסור בהנאה מדרבנן (שו"ע או"ח תמג, א).

המקדש ממש שעות ולמעלה – אדם שקידש אשה בתחילת שעה שישית, אף שהחמץ אסור בהנאה רק מדרבנן, אין קידושו קידושין, כיון ש'כל המקדש אדעתיה דרבנן מקדש'; ועוד, ש'הפקר בית דין הפקר' והם הפקירו את הממון שקידש בו. ואין לומר שכוונת רב גידל היא למקדש מסוף שעה שישית ולמעלה שהחמץ אסור מדאורייתא, כיון שדין זה פשוט הוא שאסור לקדש אשה באיסורי הנאה דאורייתא ורב גידל לא היה צריך לחדשו (ע"פ רש"י לעיל כאן ולעיל ז, א ד"ה אפילו). ויש מפרשים, שכוונת רב גידל היא למקדש מסוף שעה שישית ולמעלה שהוא זמן איסור חמץ מדאורייתא, והחידוש בדבריו, שאפילו שחטים אלו הן חמץ נוקשה [-חמץ רע שאינו ראוי לאכילה כל כך] שאסור רק מדרבנן, מכל מקום אין קידושו קידושין [אבל המקדש בחמץ נוקשה בשעה שישית, שכל איסורה הוא רק מדרבנן, קידושו קידושין] (תוס' לעיל ו, ב, ע"פ ט"ז או"ח תמג, ב, וראה שם שגם לדעת רש"י חטים אלו הן חמץ דרבנן, אלא שלדעתו גם בתרי דרבנן [דהיינו חמץ דרבנן בשעות דרבנן] אין קידושו קידושין, אולם הפני יהושע כתב שלדעת רש"י חטים אלו הן חמץ מדאורייתא).

אין חוששין לקדושין, ולמפרשים (לעיל ד"ה המקדש) שדברי רב גידל שאסור לקדש בחיטי קודדייתא אשה רק מסוף שעה שישית שהוא זמן איסור חמץ מדאורייתא, כוונת הגמ' היא שכשם שמבואר במשנה שאין לקדש עם חמץ דאורייתא בשעות דרבנן, הוא הדין שאין לקדש עם חמץ דרבנן בשעות דאורייתא (רא"ש ב, ב, אולם לרש"י שסובר שרב גידל מדבר על חמץ דאורייתא בשעות דרבנן, דינו של רב גידל הוא ממש דין המשנה).

ולא יסיק בו תנור יכירים, פשיטא נכו', ואף שהנאה זו היא שלא כדרך הנאתו, שהרי אין דרך להסיק פת תחת תבשילו, מכל מקום הנאה שלא כדרך אסורה, אלא שאין לוקים עליה (מהר"ם חלאווה). ויש שפירש, שכיון שבערב פסח החמץ עומד רק לשריפה ולא לאכילה, נחשבת ההנאה מהשריפה כדרך הנאתו (קובץ שיעורים את יא, ע"פ התוס' לעיל ב, ב ד"ה וכתבי).

בהדי דקא שריף ליה ליתנהי מיניה, קא משמע לן שמוות ליהנות מהחמץ רק לאחר שנשרף לגמרי ונעשה אפר, אבל כל עוד שלא נעשה אפר אסור ליהנות ממנו (ר"ן), ואף שהלהבה בוערת ממה שנשרף כבר ואינו בעין, מכל מקום כיון שבתוך הלהבה עדיין קיים חמץ, אסור ליהנות ממנה (הערות הגר"ש אלישיב).

והטעם שחידוש זה הוא רק לרבי יהודה שסובר שמצוותו בשריפה, כיון שמבואר בתמורה (לד, א) שאיסורי הנאה הנשרפים אפון מותר והנקברים אפרן אסור, ואם כן רק לרבי יהודה שביעור חמץ הוא בשריפה מותר ליהנות מאפרם, אבל לרבנן שאפשר לפוררו ולזרותו לרוח, דינו כדן איסורי הנאה הנקברים שאפרם אסור בהנאה, ואם כן פשיטא שאסור ליהנות הימנו בשעת שריפתו (תוס', וראה עוד בבאורנו לעיל ע"א ד"ה וחכמים, שיש סוברים שגם לחכמים אפון מותר). ואף שעיקר הטעם שאיסורי הנאה הנקברים אפרם אסור הוא רק משום שלא נעשית מצוותם, שהרי אין מצוה לבערם מן העולם, וכאן הרי גם לרבנן הוא מקיים בשריפת החמץ מצות 'תשביתו', מכל מקום, כיון שחכמים סוברים שהשבתתו בכל דבר, הרי שאין מצוה בעצם השריפה, אלא המצוה היא על

כונתו וכל מיני כונת אסור למכור שלשים יום קודם לפסח, ורבי יהודה בן בתירא סובר כבית שמאי שאסור למכור חמץ לגוי אם אינו יודע שיכלה קודם הפסח (רש"י), דהיינו שלשיטתו לא נחלקו בזה בית שמאי ובית הלל, אלא הכל מודים שאסור למכור חמץ לגוי שלשים יום קודם הפסח אם אינו יודע שיכלה קודם הפסח (ה' ה"ר); רבינו דוד). ויש סוברים, שרבי יהודה בן בתירא סובר כבית הלל שמוותר למכור חמץ לגוי גם כשאינו יודע שיכלה קודם הפסח, והטעם שאסור למכור כונת לגוי, משום שכונת שם בעליו עליו ויודעים שהוא כונת של פלוגי, ויחשבו שמכר אותו לגוי בפסח עצמו (תוס'; רבינו פרץ), אך יותר משלשים יום לפני פסח מותר למכור כונת לגוי, כיון שרק בתוך שלשים יום, שהוא חזק וטוב, עדיין שם בעליו עליו כביום מכירתו, ויחשבו שמכר אותו לגוי בפסח עצמו, ועוד, שאין רגילים להשהות אותו יותר משלשים יום (מהר"ל).

■ להלכה, מותר למכור חמץ לגוי קודם זמן איסור [כבית הלל] (שו"ע או"ח תמג, ב), אך לכתחילה ראוי להשאיר כזית חמץ כדי לשורפו בזמנו ולקיים בו מצות 'תשביתו' כתיקונה (משנ"ב שם, י, וראה משנ"ב תל, לו, שבמכירה לגוי מקיימים מצות ביעור חמץ).

שחרכו קודם זמנו, ובטלו טעמו ומראיתו (רש"י), ומשמע שאם אינו ראוי למאכל אדם מותר ליהנות ממנו, אף אם לא נפסל מאכילת כלב (שפת אמת; פמ"ג או"ח תמב משב"ח ח). ואף ששנינו להלן (מה, ב) שחייבים לבער פת מעופשת אם היא ראויה למאכל כלב, היינו רק מדרבנן, כיון שהיא דומה לפת רגילה, אבל פת חרוכה שאינה דומה לפת רגילה, מותר ליהנות ממנה גם אם היא ראויה לאכילת כלב (פמ"ג שם). ויש סוברים, שמוותר ליהנות מחמץ רק אם חרכו עד שנפסל מאכילת כלב, אבל אם נפסל רק מאכילת אדם, אסור ליהנות ממנו (תוס'; רא"ש ב, א).

דאמר רבא תרכו קודם זמנו נכו', ואם חרכו לאחר זמנו אסור בהנאה, שהרי גם איסורי הנאה הנשרפים [שאפרם מותר (ראה להלן כז, ב)] אסורים בהנאה עד שישורפו ויעשו אפר ממש (תוס' רבינו פרץ; מהר"ם חלאווה, וראה שעה"צ תמב, יט שדן, האם דין זה הוא מדאורייתא או מדרבנן). ויש שסובר, שנחרך לאחר זמנו אסור בהנאה רק משום קנס, והואיל ולא ביער חמץ בזמנו (ספר המנהיג, וראה ח' רבי שמואל יא, שמבאר מה החילוק בין חמץ לשאר איסורי הנאה).

מותר בהנאה אפילו לאחר זמנו, והוא הדין שמוותר לאוכלו, והטעם שרבה אמר 'מותר בהנאה', ולא 'מותר באכילה', כיון שאין דרך לאכול פת חרוכה (ריטב"א בשם הרא"ה, ח' ה"ר). ויש שסובר, שחמץ זה מותר רק בהנאה, ואף שמדאורייתא מותר לאוכלו, שהרי אינו ראוי למאכל, מכל מקום מדרבנן אסור, כיון שהוא עצמו אוכלו ומחשיבו למאכל (ט"ז או"ח תמב, ח, ע"פ רא"ש ב, א).

■ להלכה, חמץ ששרפו באש ונפסל מאכילת כלב קודם זמנו, מותר לקיימו בפסח וליהנות מאפרו [כתוס'] (שו"ע או"ח תמב, ט ומשנ"ב שם, מג), אבל מדרבנן אסור לאוכלו, כיון שהוא מחשב אותו למאכל [כהרא"ש] (משנ"ב שם).

פשיטא, לא צריכי לשעות דרבנן, דהיינו בשעה שישית שאיסורו הוא רק מדרבנן (רש"י), ואף שהחמץ אסור בהנאה מדרבנן רק שעה אחת, נקטו 'שעות דרבנן' בלשון רבים, כיון שבשתי שעות החמץ אסור מדרבנן, בשעה חמישית אסור רק באכילה, ובשעה שישית אסור גם בהנאה (מהר"ם חלאווה). ויש שפירש, שנקטו 'שעות' בלשון רבים כדעת רבי שמעון (להלן כח, א), שגם בערב